

Марко Николић, *Екуменски односи Српске Православне и Римокатоличке Цркве 1962–2000. године*

ЈП Службени гласник, Београд 2011, 2012²

656 стр. ; 23 см

ISBN: 978–86–519–0795–4

Разједињеност хришћанског света и оштра конфесионална сукобљеност карактеришу европску културу већ вековима. Блага вест Христова сувише често је била исписана на заставама испод којих су стајали људи наоружани мачевима и бојним секирама. Потоци крви лили су европским тлом у име вере, зарад наметања другима сопственог идентитета. Векови крвавих сукоба хришћана у којима је хришћанска вера пречесто била инструментализована ради испуњења овоземаљских циљева, довели су до губитка или барем слабљења саме вере што је за последицу имало појаву секуларизма и атеизма. У свету који макар декларативно тежи миру и јединству, хришћанске конфесије остају посвађане и неретко неспремне чак и на дијалог који води помирењу. Ипак, самосвест Цркве је од најранијих времена сведочила о неопходности настојања да се поделе међу хришћанима превазиђу, чак и онда када то историјски делује мало вероватно. Сукоби који су се кроз историју дешавали донели су много неправде и страдања многима, посебно малим

народима који нису могли да се на одговарајући начин одбране и заштите сопствене интересе. У таквом стицају историјских околности нашао се и српски народ, ваљда изложен интересима великих сила

од којих се често није могао адекватно заштитити. Историја тешких страдања и милионске жртве, нарочито у време два светска рата, допринели су развоју осећања неповерења и бојазни према Западу, као извору страдања и понижења и могућем узрочнику нових неправди. Дешавања с краја двадесетог века само су још више потврдила и утврдила таква страховања. Због тога је на просторима СПЦ али и других малих народа који су претрпели и трпе историјске неправде, постојао и постоји снажан отпор било ка-

квом дијалогу са западњацима, посебно са римокатолицима који су идентификовани као узрочници и извршиоци готово свих зала која су снашла српски народ. С друге стране, јеванђељски позив ка јединству, упркос заглушујућој буци историје, није могао да остане без одговора. И пре светских ратова и у међуратном периоду и након Другог светског рата, дијалог, упркос свему није престајао иако је његов интензитет био различит. Тако је настала и својствена историја дијалога чије изучавање нам у многоме може помоћи у будућем одабиру добрих путева и избегавању слепих улица. Књига др Марка Николића представља добар почетак таквих напора. Споменућемо још и да је књига која је пред нама одбрањена као докторска дисертација на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Истраживање архивске грађе Светог Архијерејског Синода СПЦ Николићу је омогућено на предлог блажене успомене Патријарха Павла.

У нашим богословским али и ширим црквеним круговима, као и у друштву уопште, последњих година се доста говори о екуменском покрету. Нашој јавности нарочито је интересантан однос са римокатолицима, како из практичних тако и из историјских разлога. Иако се о овом дијалогу доста говори и пише, а екуменски дијалог са римокатолицима је подржан и оспо-

раван, мало је студија које се истински озбиљно баве овом тематиком. Наша помесна Црква већ деценијама учествује у дијалогу са РЦ, одржан је огроман број сусрета, потписано мноштво докумената. Тек сада, са појавом књиге др Марка Николића, можемо рећи да је ова проблематика темељно фактографски истражена и презентована. Аутор полази од дефинисања кључних појмова који се често бркају као што су екуменизам, Екуменски покрет, Светски савет цркава (ССЦ), Конференција европских цркава (КЕЦ) и Парламент светских религија. Николић такође пружа упоредну анализу основних теолошких, социолошких и политиколошких начела на којима се темеље ставови СПЦ и РЦ, а који представљају и полазиште њиховог дијалога. У књизи је пружена детаљна анализа теоријских и практичних питања која су важна за обе заједнице и која у одређеном степену утичу на ток њиховог дијалога. У студији која је пред нама, аутор се посебно бави и друштвено-политичким контекстом односа Црква у бившој Југославији, који је био подржан од стране тадашњег државног руководства, и закључује да је дијалог вођен упркос различитом третману две Цркве а да је главни мотив представљала потреба евангелизације и супротстављање агресивном атеизму који је промови-

сан од стране власти. Поред тога што указује на основне теолошке препреке у односима СПЦ и РЦ, а који се пре свега тичу питања разумевања улоге и значаја папског примата, аутор наглашава и проблем болног наслеђа Другог светског рата, нарочито стравичних злочина против српског становништва у тзв. Независној Држави Хрватској.

Аутор пружа детаљну анализу односа СПЦ према дијалогу са РЦ, обраћајући пажњу и на неке аспекте односа значајних личности према другим хришћанским конфесијама. Тако, на пример, представља и анализира врло динамичан однос Владике Николаја (Велимировића) са Англиканском Црквом, који је успео да издејствује школовање српских ђака и теолога у Британији. Аутор наводи и значајну констатацију Владике Николаја, изречену 1927. године да ће до „поновног уједињења хришћана доћи једино ако они то буду желели свим срцем, без икаквих себичних мотива, и на славу Божију“. Иако дијалог са англиканцима није непосредни предмет којим се ова студија бави, анализа теолошких и практичних ставова Епископа Николаја свакако је од значаја за разумевање црквене климе његовог времена. Из ње се такође могу извући опште смернице о начину на који дијалог треба да буде вођен, истичући овде посебно искреност и смелост Никола-

јевих наступа. Ставови Владике Николаја, због угледа који он има у СПЦ, од посебне су важности као подстрек и охрабрење за превазилажења нездраве ксенофобије која се јавља у неким црквеним круговима. Анализирани су и ставови о. Јустина Поповића по овом питању, као и ставови других црквених лица и представника јерархије тог доба. Познато је да је о. Јустин данас најчешће цитиран због својих антиекуменских ставова. Аутор истиче да превасходни циљ његове критике екуменизма, који означава као „свејерес“, јесте антропоцентризам његових заговорника, који сматрају да се циљеви јединства хришћана, који су иначе добри, могу постићи на темељима хуманизма, односно чисто људског деловања и залагања. Николић сматра да Јустиново „инсистирање на постојању јасних еклисиолошких критеријума као темеља унапређења међуцрквених односа јесте потпуно логично за богослова и догматичара који овакав приступ мора сматрати доприносом, а не препреком развоју међуцрквених односа“. Посебна пажња је посвећена и односу РЦ према питању екуменизма и дијалога, који такође није био једнозначан и унисон. Нарочито је темељно анализиран рад Другог ватиканског сабора с обзиром на питање дијалога и односа према другим хришћанским Црквама и посебно према православни-

ма. Оваква историјско-геолошка анализа је врло значајна јер је на овом сабору трасирана црквена позиција РЦ у многоме измењена у односу на ранији приступ.

У библиографији су побројани извори које је аутор користио при изради ове студије, а чији списак, сам по себи, представља велики допринос могућности дубљег разумевања и темељног бављења овим питањима. Николић је остварио увид, користио и анализирао обимну и вредну

архивску грађу која у највећем броју случајева до сада није била адекватно истражена нити презентована. На списку необјављених извора налази се чак 414 јединица. Овај списак, заједно са подробним списком објављене грађе, отвара могућност другим истраживачима да се убудуће позабаве бројним посебним аспектима међухришћанског дијалога на овим просторима.

Александар Ђаковац

Зоран Крстић, Црква у друшћву: у прошлости и садашњости

Пожаревац : Епархија браничевска,
Одбор за просвету и културу ; Крагујевац : Каленић, 2014
142 стр. ; 21 cm
ISBN: 978–86–87329–31–7

Књига професора Крстића, протопрезвитера-ставрофора, ванредног професора на Православном богословском факултету Универзитета у Београду и ректора Богословије Светог Јована Златоустог у Крагујевцу, чији су рецензенти проф. др Ненад Милошевић, проф. др Ненад Ђурђевић и др Мирко Благојевић, представља зборник концепцијски одабраних студија из области хришћанске социологије које су раније објављене у различитим

научним часописима. Студије су подељене у три целине. У првој, названој „Прошлост“ налазе се студије „Аполитичност паганске религије и хришћанства“, „Верска толеранција у време цара Константина и данас“ и „1700 година Миланског едикта“. У другој целини, насловљеној „Садашњост“ налазе се студије: „Црква и европске интеграције“, „Мисионарска делатност у прошлости и садашњости“ и „Клерикализам и лаицизам“ – две крајности у раз-